

miðvikan

Jógvan Isaksen:

Skemt í føroyskum bókmentum

- og einamest í skaldskapinum hjá Heðini Brú

Um aldaskiftið og fitt inn í hesa öldina eru skemtisøurnar vanligar í føroyskum bókmentum, meðan tær í dag eru heldur rárar. Tað tykist sum tann serligi burlleski humørin, ið er so eyðkendur í mongum søgum hjá Mads Andriasi Winther og Heðini Brú, er fanaður burtur. Bert stakar royndir eru at finna tey seinnu árin. Hendan broytingin speglar uttan iva ta broyting, sum er farin fram í tí føroyska samfelagnum.

Tær søgur, sum vit enn í dag halda vera tær skemtiligastu, eru einahelst skrivaðar at verða lisnar upp á fundum og samkomum. Tær eru skrivaðar, so tær beinleiðis ávirka áhoyrararnar. Áttalanin er at fáa svar á staðnum. Tí verður kanska mangan gjørt dekan og nógv av, men tað riggar, tá ið søgan skal lesast fyri áhoyrarum. Tað er ikki tað sama vælpussaða, sum krevst, tá ið tað er søga skrivað at lesa í einsemi. Nakað tað sama ger seg galdandi fyri søgur skrivaðar til jólablaðini. Umframt at vit her vænta eitt ávíst slag av avgjörðum skemtisøgum, so verður eisini í fittan mun roknað við, at tær verða lisnar upp í skúlunum fyri jól.

Heðin Brú, hvørs høvuðseyðkenni var humor ella skemt. Ikki minst hava vit stuttileið okkum til upplesturin hjá Mariusi Johannesen av „Føðgum á Ferð“

Men ungmannafelags- og føroyingafelagssamkomur av tí gamla slagnum eru ikki til longur. Vit eru saman á øðrvísi hátt, og fjølmiðlarnir eru vorðnir nógvir, og tað ger sitt. Tørvurin á skemtisøgum er ikki tann sami. Tá ið kvøldseturnar fóru, komu fyrri ein part teir mentanarlígu og politisku felagsskapirnir í staðin. Í dag, tá ið hesir eru fanaðir burtur, er valla nakað samsvarandi komið í staðin.

Tað eru søgur við skemtidámi til í dag, men tað er aloftast ein meira stillfórur humor, har skemtið ikki er kjarnin sum í mongum av søgunum frá fyrru helvt av öldini. Tá ið eitthvørt stuttligt kemur fyrri í søgum hjá yngri høvundum, er tað vanligi partur av heildini, gevur frásøgnini brigið. Tað skemtiliga er ikki endamálið, men partur av frásøguháttinum.

Ein skúladagur í K.

Søgurnar hjá M.A. Winther eru fyrri langari tíð síðani vorðnar klassiskarar sum skemtisøgur, serstakliga »Ein skúladagur í K.« Hon er frum-skúlasøgan og frumskálkasøgan í føroyskum bókmentum. Eg tori ikki at gita, hvussu ofta eg í míni skúlatíð havi hoyrt hana og »Orrustuna í Klandurskoti« - einahelst stutt fyrri jól - men tað er nógvur, nógvur ferðir. Neyvan er tað mansbari her á landi sum ikki kennir hesar báðar søgurnar og nærur dugir tær uttanat, men fróin at hoyra tær lisnar ella sjálvar at lesa tær, er eins stór hvørja ferð.

Javnaðrin hjá M.A. Winther, og sum saman við honum var ein tann fyrsti at skriva stuttsøgur á føroyskum, Sverre Patursson, hevur mær vitandi ikki skrivað skemtisøgur. Nógvur eru søgurnar frá hansara hond, men á tann stuttliga bógvin kenni eg bara gitnu vísuna »Per Jakup Mikal«. Hon sýnir afturfyrri so humoristiskt sjónarhorn og so lættthentan viðgerðarhátt, at meira man hava verið í høvundinum av hesum slag, enn tað sæst í stubbunum.

Regin í Lið, hansara avrik annars ónevnd, ger ikki vart við seg á skemtiliga bógnum, men tað ger harafturimóti Hans Andrias Djurhuus bæði við søgum og ævintýrum. »Loppan« man vera tann gitnasti teksturin. Hesum báðum á baki kemur eitt harkalið av høvundum, sum bæði skrivur søgur og stubbar, men stak lítið við skemtidámi: Tróndur Olsen, Rikard Long, H.M. Ejdesgaard, Maurentius Viðstein, Jóhanna Maria Skyly Hansen o.fl.

Tað, Hans Dalsgaard hevur skrivað, er ikki stórt í vavi, men dygdini bilar einki. Skemtidámi er í fleiri søgum, t.d. í »Keglið« um tveir bannsettar smádreingir, søgan »Búrhundar« kann eisini koyrast í hendan leypin, og »Eingin veit hvør ið evstan grevur« gevur eina rámandi og stuttliga mynd av klandrinum á grannastevnu.

Ein av teimum stóru skemtarunum í føroyskum skaldskapi er William Heinesen. Tað er ein gudaborin humor, sum er partur av hansara listarlíga tóna. Trupulleikin hjá Williami í einum føroyskum høpi er, at hann skrivur á donskum, og tær av søgum hansara, ið hava fingið føroyskan málbúna, hava mist fitt av teirra lættleika og sjarmu. Júst spelið millum danskt mál og føroyskt umhvørvi og tað serstaka, sum William Heinesen dugir at fáa burtur úr hesum, hvørur í týðingunum. Søgurnar hjá honum eru ikki líka heilskaparar á føroyskum sum á donskum, so eg vil viðmæla fólki at lesa »William Heinesen« á donskum. Søgurnar

Óli Peteren hevur tekið hesa tekeningina av Jógvan Isaksen, sum finnur stóra fragð í at lesa og skriva um føroyskan skaldskap og føroyskar rithøvundar

hava tað uppiborið.

Heðin Brú er uttan iva okkara størsti humoristur, men honum skulu vit gera meira burtur úr seinni, og tiskil leggja vit hann til viks fyrri fyrst. Í staðin fara vit yvir til eitt annað av teimum stóru føroysku prosaskaldunum, nevniliga Martin Joensen. Sum heild er skemtingarsemi ikki frammarlaga í skaldskapinum hjá honum, men hann hevur skrivað stuttligar søgur sum »Tann-tongin« og »Heimadoktarin«. Hesar báðar søgurnar eru um somu tíð góðar tíðar- og bygðalívsmýndir. Somuleiðis er tann sálarfrøðsliga lýsingin frammarlaga sum í tí mesta hjá Martini Joensen.

Tjódveldismenninir

Martini Joensen á baki koma tveir næstan javnaðrandi høvundar, og báðir hava umboðað Tjódveldisflokkinn á Tingi, men í skrivning síni eru teir stak ólíkir. Sigurd Joensen hevur skrivað manga søgna, har hansara eyðkenda bitandi og um somu tíð skemtsama spei kemur til sjónar: »Jóladrekkja«, »Fanin er tungur í dráttir«, »Jólatrøllið«, »Hugsot uppí yvir einum hálv-píðaðum háryggi« v.m.

Humorin hjá Karsteni Hoydal er meira lágmæltur, hevur fyrri tað mesta lítið við skálkasøgurnar at skalfa. Tað dulda skemtið kemur spakuliga undan kavi, aloftast í lýsing av barnsins fatanarverð. Sum í »Summ-arkvöld við Rockall«. Smádrongurin og smágentan ganga niðri við ánni, og drong-

urin, sum er eitt sindur eldri, skal lástast alvitur, tá ið gentan setur honum spurningar:

Tað plagdi at yðja av sílum niðri í ánni, men í kvøld sóust tey ikki. Vatnið var so svart og djúpt. Diddan spurdi, um tey svóvu, og hvussu tey svóvu, um tey lógu á rygginum ella á búkinum. Eg visti ikki rættliga, men lætst at vera klókari enn hon og svaraði, at tey lógu á liðini.

Seinni er Diddan aftur har og spyr, hví tey vaksnu í skýmingini ganga so tætt til samans:

»Tey friggja«, segði eg spakuliga. Hvat ið tað var? »Tað er, tá ið tey ganga soleiðis sum tey bæði har yvri á gøtum. Tey fara oman á Boðanes, segði eg við alvitandi eygnabrá. Hvi tey fóru har oman? spurdi Diddan. »Tí børnini skulu ikki siggja tey«, svaraði eg. Hvi børnini ikki máttu siggja tey? spurdi hon uppáft. Men tá stóð eg fastur. Tað var mark sjálvt fyrri mínum skili - ørandi mark.

Hesin humor tykist at vera í ætt við gitnu ensku barnabókurnar um »Winnie the Pooh« eftir A.A. Milne. (Haldi at tær hava verið lisnar í útvarpinum undir heitinum »Pluss Pætur«). Tað er sami máti at seta spurningar og svara uppá. Men hetta er kanska eyðkent fyrri »barnalogikk«?